

HOOFDSTUK NEGEN

Wie verloor u eerst?

'Schande over Kshatta!' zei Duryodhana in zijn overmoed. Hij keek naar de Pratikamin, de bode die op zijn bevel liep, en midden tussen de eerbiedwaardige ouderen gaf hij hem een opdracht. 'Ga, Pratikamin, en breng Draupadi hier. Voor de zonen van Pandu hoef je niet bang te zijn. Vidura is een bangerik die maar wat roept, en hij heeft ons nooit iets goeds gegund.'

De Pratikamin was een suta, een man uit het geslacht van barden en wagenmenners. Hij hoorde het bevel van Duryodhana en ging snel naar het huis van de Pandava's, en daar kwam hij bij hun koningin. 'Yudhishthira was dronken van het spel, Draupadi, en Duryodhana heeft u gewonnen. Kom mee naar het huis van Dhritarashtra. Ik breng u naar het werk dat u daar moet doen.'

'Hoe kun je zoiets zeggen, Pratikamin?' zei Draupadi. 'Welke prins speelt met zijn vrouw als inzet? De koning was verdwaasd, dronken van het spel. Had hij dan niets anders om in te zetten?'

'Toen hij niets anders meer had om in te zetten, heeft de zoon van Pandu, die geen vijand had, met u gespeeld. Eerst zette de koning zijn broers in, toen zichzelf, en toen u, prinses.'

'Ga dan, zoon van een suta, en vraag het die dobbelaar in de zaal: "Wie hebt u eerst verloren, uzelf of mij?" Kom terug als je het weet, en neem me dan mee.'

De Pratikamin ging terug naar de zaal en zei tegen Yudhishthira, die tussen de koningen zat, wat Draupadi gezegd had. ‘Draupadi vraagt u: "Van wie was u nog de heer toen u ons verloor? Hebt u eerst uzelf verloren, of mij?"’

Yudhishthira zat erbij zonder zich te bewegen, alsof er geen leven meer in hem was. Hij gaf de Pratikamin geen antwoord, goed of slecht.

‘Laat de prinses van Panchala hier komen en haar vraag zelf stellen,’ zei Duryodhana. ‘Dan hoort iedereen hier wat zij en hij te zeggen hebben.’

De Pratikamin deed wat Duryodhana wilde en ging weer naar het paleis. ‘De leden van de vergadering roepen u, prinses. Ik denk dat het einde van de Kaurava’s gekomen is. Een man van zo weinig verstand houdt zijn welvaart niet vast, als hij u naar de zaal laat komen.’

‘Zo heeft de Beschikker, die ieder schepsel zijn deel toemeet, het beschikt,’ zei Draupadi. ‘Geluk en ongeluk raken de wijzen en de dwazen allebei. Maar men zegt dat de dharma het hoogste is in de wereld, en als wij haar beschermen, geeft zij ons vrede. Laat de dharma de Kaurava’s niet verlaten. Ga terug naar de leden van de vergadering en herhaal mijn woorden: ze gaan over de dharma. Wat die ouderen me zeggen, die de dharma kennen en wijs zijn, dat zal ik doen.’

De Pratikamin ging terug en herhaalde haar woorden in de zaal. Maar ze zaten allemaal met het hoofd omlaag en zeiden niets, want ze wisten hoe vastbesloten de zoon van Dhritarashtra was.

Yudhishthira hoorde wat Duryodhana van plan was, en hij stuurde Draupadi een andere bode, een man die zij vertrouwde: ze moest komen zoals ze was, in één kleed, met de knoop laag, ongesteld, en huilend voor haar schoonvader gaan staan. De man ging snel naar haar vertrekken en zei haar wat Yudhishthira wilde. De Pandava’s, gebonden door hun woord, wisten niet wat ze moesten doen.

Duryodhana keek naar hun gezichten. ‘Breng haar hierheen, Pratikamin. Laten de Kuru’s haar in haar gezicht antwoorden.’

De Pratikamin was hem gehoorzaam, maar hij was bang voor de woede van de dochter van Drupada. Hij liet zijn trots varen en vroeg de leden van de vergadering nog eens: ‘Wat moet ik tegen Draupadi zeggen?’

‘Duhshasana,’ zei Duryodhana, ‘deze suta van me heeft weinig verstand en hij is bang voor Bhima. Ga zelf en haal de dochter van Drupada met geweld. Onze vijanden zijn in onze macht. Wat kunnen ze je doen?’

Duhshasana stond op, zijn ogen rood van woede. Hij ging het huis van die grote strijders binnen en zei tegen de prinses: ‘Kom, kom, prinses van

Panchala, je bent gewonnen. Kijk naar Duryodhana en zet je schaamte opzij. Dien de Kuru's, jij met je ogen als lotusbladeren. Je bent volgens de dharma verkregen. Kom naar de zaal.'

Draupadi stond op, radeloos. Ze wreef met haar hand over haar bleke gezicht en rende weg, naar de vertrekken van de vrouwen van de oude koning. Duhshasana brulde, rende haar achterna en greep de koningin bij haar lange haar, blauwzwart en golvend. Dat haar was bij het slotbad van het rajasuya besprenkeld met water dat door mantra's was gewijd, en nu greep de zoon van Dhritarashtra het met geweld, zonder zich iets aan te trekken van de kracht van de Pandava's. Hij sleepte haar mee tot bij de zaal, alsof ze niemand had om haar te beschermen, zij die vijf beschermers had, en hij trok aan haar zodat ze boog als een bananenplant in de storm.

Onder zijn greep zei ze zacht: 'Ik ben ongesteld. Ik draag maar één kleed. Je mag me niet naar de zaal brengen, schurk, dwaas.'

Duhshasana greep haar nog steviger bij haar zwarte haar, terwijl zij om hulp riep: 'Krishna! Vishnu! Hari! Nara!' Hij zei tegen haar: 'Of je nu ongesteld bent of niet, of je één kleed draagt of helemaal niets: je bent in het spel gewonnen en je bent een slavin. En met slavinnen doet een man wat hij wil.'

Haar haar hing los en de helft van haar kleed was afgegleden, en Duhshasana bleef haar heen en weer rukken. Draupadi schaamde zich diep. 'In deze zaal zitten mannen die de leerboeken kennen en de riten verrichten, ieder van hen als Indra, en ze zijn allemaal mijn leraren of staan op de plaats van mijn leraren. Voor hun ogen kan ik zo niet staan. Jij wreedaard, jij schurk, maak me niet naakt, sleur me niet zo. De prinsen zouden het je niet vergeven, al stonden de goden met Indra aan jouw kant. De koning, de zoon van Dharma, staat in de dharma, en de dharma is subtiel: alleen wie scherp ziet, vindt haar. Zelfs met een woord wil ik mijn man niet de kleinste fout toeschrijven, want dan zou ik opgeven wat er goed is in mijzelf. Maar dit is laag: dat jij mij, ongesteld, midden tussen de helden van de Kuru's voortsleept. En niemand hier neemt het voor me op. Dan denken ze er allemaal over zoals jij. Schande! De dharma van de Bharata's is verloren, en ook de zeden van wie de dharma van de kshatriya's kent, als alle Kuru's hier in de zaal toekijken hoe de grens van hun eigen dharma wordt overschreden. Drona en Bhishma hebben geen kracht meer, Vidura met zijn grote geest niet, en de koning ook niet. Hoe kunnen de voornaamsten van de oude Kuru's anders zo'n wreed onrecht niet zien?'

Onder het klagen keek Draupadi opzij naar haar mannen, en met die blik wakkerde ze hun woede nog verder aan. Het verlies van hun rijk, van hun rijkdom en van hun kostbaarste juwelen had hun niet zoveel pijn gedaan als die ene blik van Draupadi, in haar nood.

Duhshasana zag hoe ze naar haar machteloze mannen keek. Hij rukte haar hard naar zich toe, zodat ze bijna het bewustzijn verloor, en hij lachte en riep: 'Slavin!' Karna juichte zijn woorden luid lachend toe, en ook Shakuni prees Duhshasana. Maar alle anderen in de vergadering, behalve die twee en Duryodhana, hadden groot verdriet toen ze zagen hoe Draupadi de zaal werd binnengesleept.

'De dharma is zo subtiel dat ik je vraag niet goed kan beantwoorden,' zei Bhishma. 'Wie niets meer bezit, kan het bezit van een ander niet inzetten. Maar ik zie ook dat een vrouw onder het gezag van haar man staat. Yudhishthira zou de hele aarde met al haar rijkdom opgeven, maar de waarheid niet, en de zoon van Pandu heeft gezegd: "Ik ben gewonnen." Daarom kan ik het niet beslissen. In het dobbelspel is er onder de mensen geen tweede Shakuni, en de zoon van Kunti heeft uit vrije wil met hem gespeeld. Hij vindt zelf niet dat het bedrog was. Daarom geef ik je geen antwoord op je vraag.'

'De koning werd naar deze zaal geroepen,' zei Draupadi, 'door bedreven spelers, kwaadaardige, lage bedriegers die van het spel houden, en hij had er zelf weinig ervaring mee. Hoe kan men dan zeggen dat hij uit vrije wil speelde? De koning was zuiver van hart en zag hun bedrog niet. Ze spanden allemaal samen en versloegen hem, en pas daarna heeft hij het bedrog doorzien. Hier in de zaal zitten Kuru's die heer zijn over hun zonen en over hun schoondochters. Laten ze allemaal mijn woorden overwegen en mijn vraag naar waarheid beantwoorden.'

Ze huilde en klaagde, en telkens weer keek ze naar haar mannen, en Duhshasana zei haar de hardste en bitterste dingen. Bhima zag hoe ze werd gesleept, ongesteld, haar bovenkleed afgegleden, zij die dat nooit had verdiend, en woedend keek hij naar Yudhishthira.

'Yudhishthira,' zei Bhima, 'dobbelaars hebben overal hoeren in huis, en toch zetten ze die niet in: zelfs met hen hebben ze medelijden. Wat de koning van Kashi ons als schatting bracht en wat hij verder aan kostbaars gaf, en de juwelen die de andere koningen van de aarde ons brachten, de rijdieren en de rijkdom, de harnassen en de wapens, het rijk, jijzelf en wij: alles hebben de vijanden met bedrog van ons afgenomen. Daarom werd ik niet boos, want jij

bent onze heer over alles. Maar dat Draupadi is ingezet, dat gaat te ver. Dit meisje verdient het niet. Ze heeft de Pandava's gekregen, en om jou wordt ze nu gekweld door deze lage, wrede Kaurava's, die van bedrog houden. Om haar valt mijn woede op jou, koning. Ik verbrand je armen. Sahadeva, haal vuur.'

'Zulke woorden heb je nooit eerder gesproken, Bhima,' zei Arjuna. 'Die wrede vijanden hebben je eerbied voor de dharma kapotgemaakt. Geef ze hun zin niet, en volg de hoogste dharma. Niemand mag zich boven zijn oudste broer stellen, die de dharma volgt. De koning werd door de vijanden uitgedaagd, en omdat hij aan de dharma van de kshatriya's dacht, speelde hij naar hun wil. Dat brengt ons grote roem.'

'Als ik niet wist dat hij het deed voor de dharma van de kshatriya's, Arjuna,' zei Bhima, 'dan had ik zijn armen met geweld bij elkaar gepakt en ze in een laaiend vuur verbrand.'

Vikarna, een van de zonen van Dhritarashtra, zag hoe de Pandava's leden en hoe de prinses van Panchala werd gekweld. 'Koningen, beantwoord wat Draupadi gevraagd heeft. Als we een zaak die ons wordt voorgelegd niet beslissen, dan wachten ons meteen de oorden van kwelling. Bhishma en Dhritarashtra, de oudsten van de Kuru's, zeggen samen niets, en ook de wijze Vidura niet. Drona, de zoon van Bharadvaja, die ons allemaal heeft onderwezen, zit hier, en Kripa ook. Waarom beantwoorden die twee brahmanen de vraag niet? En laten de andere koningen die hier uit alle windstreken zijn samengekomen, antwoorden naar hun inzicht, zonder begeerte en zonder woede. Denk na over wat Draupadi telkens weer vraagt, koningen, en zeg wie van jullie aan welke kant staat.'

Hij vroeg het de leden van de vergadering keer op keer, maar de koningen zeiden hem geen woord. Toen wreef Vikarna zijn handen tegen elkaar, zuchtte en zei: 'Of jullie nu antwoorden of niet, koningen, Kaurava's: ik zeg wat ik juist vind. Men zegt dat een koning vier ondeugden kan hebben: de jacht, de drank, het dobbelspel en een te grote gehechtheid aan vrouwen. Wie daaraan verslaafd is, laat de dharma los, en wat hij in die toestand doet, erkent de wereld niet. Deze zoon van Pandu zat diep in zo'n ondeugd, dobbelaars hadden hem uitgedaagd, en toen zette hij Draupadi in. Zij, die niets misdaan heeft, is de vrouw van alle Pandava's samen. En de Pandava zette haar pas in toen hij zelf al verloren was. En Shakuni, die een inzet wilde, heeft haar genoemd. Als ik dat alles overweeg, is Draupadi naar mijn oordeel niet gewonnen.'

Een luid geroep steeg op onder de leden van de vergadering, voor Vikarna en tegen de zoon van Subala. Pas toen het weer stil was, nam Karna, de zoon van Radha, het woord, met opgeheven arm. 'Bij Vikarna zie ik veel wat scheef zit. Wat uit hem voortkomt, zal hem vernietigen, zoals het vuur het hout verteert waaruit het is geboord. Deze mannen hier zeggen niets, hoe Draupadi hen ook aanspoort. Ze vinden dat de dochter van Drupada volgens de dharma gewonnen is. Jij alleen barst uit elkaar van kinderachtigheid, zoon van Dhritarashtra: je bent een kind en je praat in de zaal alsof je oud bent. Je weet niet wat de dharma is, jongere broer van Duryodhana, dwaas, als je zegt dat Draupadi, die gewonnen is, niet gewonnen is. Hoe kun je denken dat ze niet gewonnen is, als de oudste van de Pandava's hier in de zaal alles heeft ingezet wat hij bezat? Draupadi hoort bij alles wat hij bezat. Ze is volgens de dharma gewonnen. Shakuni heeft haar met zoveel woorden genoemd en de Pandava's hebben het toegestaan. Om welke reden vind jij dan dat ze niet gewonnen is? Of denk je dat het tegen de dharma is dat ze in één kleed de zaal is binnengebracht? Luister dan naar wat ik daarop antwoord. De goden hebben een vrouw één man gegeven, zoon van de Kuru's. Maar zij is aan velen onderworpen, en dus staat vast dat ze een hoer is. Dat zij de zaal wordt binnengebracht, in één kleed of naakt, is volgens mij geen wonder. Alles wat de Pandava's bezitten, zij en de Pandava's zelf: alles heeft de zoon van Subala hier volgens de dharma gewonnen. Duhshasana, deze Vikarna is een jongen die praat alsof hij wijs is. Trek de Pandava's hun kleren uit, en Draupadi ook.'

De Pandava's hoorden het, en ze trokken alle vijf hun bovenkleed uit, wierpen het neer en gingen zitten. Toen greep Duhshasana, koning, Draupadi's kleed, midden in de zaal, en begon het met geweld van haar lichaam te trekken.

Terwijl haar kleed werd weggetrokken, dacht Draupadi aan Hari, en ze riep: 'Govinda, u die in Dvaraka woont, Krishna, geliefde van de herderinnen, ziet u niet, Keshava, hoe de Kaurava's mij vernederen? Beschermer, beschermer van Shri, beschermer van de koeherders, u die het leed wegneemt, Janardana: ik verdrink in de zee van de Kaurava's, trek me eruit. Krishna, Krishna, grote yogi, Zelf van alle schepselen, uit wie alles wat bestaat is voortgekomen: Govinda, bescherm mij, ik zoek mijn toevlucht bij u, ik ga ten onder tussen de Kuru's.' Zo riep ze Krishna aan met al zijn namen, Hari, die over de drie werelden heerst, en ze huilde, met haar gezicht in haar handen.

Ver van die zaal hoorde Krishna haar roep, en hij werd diep bewogen. Hij stond op van zijn rustbank en ging uit mededogen te voet op weg.

Draupadi bleef om bescherming roepen, tot Krishna, tot Vishnu, tot Hari en Nara, en Dharma, de god van de dharma, kwam haar te hulp. Niemand zag hem. Telkens als haar kleed werd weggetrokken, verscheen er een ander kleed, van dezelfde soort, en door de bescherming van Dharma kwamen er honderden en honderden kleren in allerlei kleuren van Draupadi's lichaam. Er klonk een geschreeuw van vele stemmen, en de koningen in de zaal, die het wonderlijkste zagen wat er in de wereld te zien was, prezen Draupadi en keurden Duhshasana af.

Bhima wrong zijn handen in elkaar en zijn lippen trilden van woede. Midden tussen de koningen zwoer hij met luide stem een verschrikkelijke eed. 'Luister naar deze woorden van mij, kshatriya's van de wereld. Zulke woorden heeft vóór mij geen mens gesproken, en niemand zal ze ooit nog spreken. Koningen van de aarde, als ik na deze woorden niet doe wat ik zeg, laat ik dan nooit komen waar al mijn voorvaderen zijn gegaan. Als ik in de strijd niet met geweld de borst openbreek van deze kwade man, deze schurk, dit uitschot van de Bharata's, en als ik zijn bloed niet drink, laat ik dan nooit komen waar mijn voorvaderen zijn.'

Wie Bhima's woorden hoorde, voelde de haren op zijn lichaam overeind komen, en iedereen juichte hem toe. Toen er midden in de zaal een berg kleren lag, allemaal van Draupadi's lichaam getrokken, ging Duhshasana zitten, moe en beschaamd. De leden van de vergadering, de koningen, zagen de zonen van Kunti zo zitten, en uit alle monden klonk 'Schande!' 'De Kaurava's beantwoorden de vraag niet die Draupadi hun gesteld heeft,' zeiden de mensen daar, en samen riepen ze luid schande over Dhritarashtra.

Vidura hief zijn armen en bracht iedereen tot zwijgen. 'Draupadi heeft haar vraag gesteld, en nu huilt ze, alsof ze niemand heeft die haar beschermt. En u, leden van de vergadering, beantwoordt haar vraag niet. Zo wordt de dharma hier gekweld. Wie lijdt, komt naar de vergadering als iemand die in brand staat, en de leden van de vergadering blussen hem met waarheid en met dharma. Wie lijdt, legt de leden een vraag over de dharma voor, en zij moeten die beantwoorden, vrij van begeerte en woede. Vikarna heeft de vraag naar zijn inzicht beantwoord, koningen. Beantwoordt u haar ook, naar uw inzicht. Wie de dharma kent, in de vergadering zit en een vraag niet beantwoordt, krijgt de helft van wat een leugen oplevert. Wie de dharma kent, in de vergadering zit en een vals antwoord geeft, krijgt alles wat een leugen oplevert. Zo staat het vast.

Men haalt daarbij een oud verhaal aan, het gesprek van Prahlada met de muni die de zoon van Angiras was.'

En Vidura vertelde.

Er was een vorst van de daitya's, de zonen van Diti, die Prahlada heette, en hij had een zoon, Virochana. Om een meisje kreeg Virochana ruzie met Sudhanvan, de zoon van de rishi Angiras. 'Ik ben de meerdere,' zei de een, en 'Ik ben de meerdere,' zei de ander, want ze wilden allebei het meisje, en ze zetten er hun leven op in, zo hebben wij het gehoord. Ze gingen naar Prahlada en vroegen het hem. 'Wie van ons tweeën is de meerdere? Beantwoord de vraag, en lieg niet.'

Prahlada was bang voor die ruzie, en hij keek naar Sudhanvan. Sudhanvan gloeide van woede. 'Als je liegt, Prahlada, of als je niet antwoordt, dan slaat Indra je hoofd met zijn bliksem in honderd stukken.'

Prahlada beefde, en hij ging naar Kashyapa, de vader van de goden en de asura's, die grote kracht had, om hem raad te vragen. 'U kent de dharma van de goden en die van de asura's, en ook die van de brahmanen, u die zo wijs bent. Luister naar deze nood van de dharma. Wie een vraag niet beantwoordt, of een vals antwoord geeft: welke werelden wachten hem daarna? Zeg het me, ik vraag het u.'

'Wie het weet en een vraag niet beantwoordt, uit begeerte, uit woede of uit angst,' zei Kashyapa, 'slaat zichzelf duizend strikken van Varuna om. Ook een getuige die zijn getuigenis achteloos aflegt, slaat zichzelf duizend strikken van Varuna om. Pas na een vol jaar gaat er één strik los. Daarom moet wie de waarheid kent, haar zonder omwegen zeggen. Waar de dharma, doorboord door het onrecht, naar de vergadering komt, en de leden trekken de pijl er niet uit, daar worden zij zelf doorboord. De voorzitter krijgt de helft van het kwaad, de dader een kwart, en een kwart de leden die niet afkeuren wat afkeuring verdient. Maar waar wie afkeuring verdient ook wordt afgekeurd, daar blijft de voorzitter zonder smet en gaan de leden vrijuit, en het kwaad treft alleen de dader. Wie een vals antwoord geeft aan iemand die naar de dharma vraagt, Prahlada, vernietigt de verdienste van zijn offers en zijn goede werken, en die van zeven geslachten vóór hem en zeven na hem. Het leed van wie alles is afgenomen, van wie zijn zoon verloor, van wie door zijn schuldeiser wordt belaagd, van wie door de koning is gegrepen, van een vrouw zonder man, van wie zijn karavaan kwijt is, van een vrouw zonder zoon, van wie de adem van

de tijger al voelt, van een vrouw wier man er een tweede vrouw bij nam, en van wie door valse getuigen is geruïneerd: al dat leed, zeggen de goden, is even groot. En al dat leed treft wie vals spreekt. Getuige ben je doordat je iets met eigen ogen hebt gezien, met eigen oren hebt gehoord en het hebt onthouden. Daarom verliest een getuige die de waarheid zegt, zijn dharma niet en zijn bezit ook niet.'

Toen zei Prahlada tegen zijn zoon: 'Sudhanvan is meer dan jij, zoals zijn vader Angiras meer is dan ik. Ook de moeder van Sudhanvan is meer dan de jouwe. Virochana, Sudhanvan is nu heer over je leven.'

'Je hebt de liefde voor je zoon opzijgezet en je bent in de dharma blijven staan,' zei Sudhanvan. 'Daarom geef ik je je zoon terug. Laat hij honderd jaar leven.'

'Nu u allen deze hoogste dharma hebt gehoord, leden van de vergadering,' zei Vidura, 'denk dan na over het antwoord op de vraag van Draupadi.'

De koningen zwegen. Alleen Karna zei iets, tegen Duhshasana: 'Breng deze slavin, Draupadi, naar de binnenvertrekken.' En midden in de zaal sleepte Duhshasana haar weer mee, terwijl ze beefde van schaamte en om de Pandava's bleef roepen, haar mannen.

Wat de sterke dharma noemt

'Wacht even, Duhshasana, jij ellendeling, jij met je kwade hart,' zei Draupadi. 'Er is iets wat ik eerst had moeten doen en nog niet heb gedaan. Deze schurk trok me met zijn sterke armen mee en ik wist niet meer wat ik deed. Ik groet de eerbiedwaardige ouderen in deze vergadering van de Kuru's. Dat ik het niet eerder heb gedaan, mag men mij niet als misstap aanrekenen.'

Duhshasana rukte haar nog harder mee. Ze viel op de grond, en ze klaagde voor de hele vergadering. 'Eén keer eerder hebben de koningen me gezien, toen ze bij mijn svayamvara in de arena bijeen waren, en daarna nooit meer. Vandaag ben ik in deze zaal gebracht. Vroeger, in het paleis, zagen de wind en de zon me niet, en vandaag sta ik midden in de vergadering van de Kuru's, voor ieders ogen. Vroeger lieten de Pandava's in het paleis niet eens de wind aan me komen, en vandaag laten ze toe dat een schurk me aanraakt. En de Kuru's hier laten toe dat hun schoondochter, die hun ook een dochter is, zo wordt gekweld, zij die het niet verdient. Ik denk dat de tijd zich heeft omgekeerd. Wat kan er ellen-

diger zijn dan dat ik, een trouwe vrouw van goede naam, vandaag de zaal moet binnengaan? Waar is de dharma van de koningen gebleven? We hebben altijd gehoord dat men vrouwen die volgens de dharma getrouwd zijn, vroeger nooit de zaal binnenbracht. Die oude dharma is bij de Kaurava's verdwenen. Hoe kan de vrouw van de Pandava's, de zuster van Dhrishtadyumna, de vriendin van Krishna, anders de zaal van de koningen binnenkomen? Ik ben de vrouw van koning Yudhishthira, en ik ben van gelijke stand geboren. Zeg het me, Kaurava's: ben ik een slavin of niet? Wat u zegt, zal ik doen. Deze lage man, die de Kuru's hun goede naam afneemt, kwelt me hard, en ik kan het niet lang meer verdragen, Kaurava's. Of u me nu gewonnen vindt of niet gewonnen, koningen, ik wil uw antwoord horen, en ik zal doen wat u zegt.'

'Ik heb het al gezegd,' zei Bhishma. 'De hoogste gang van de dharma kan in deze wereld niemand volgen, ook de wijze brahmanen niet. Wat een sterke man in de wereld dharma noemt, dat noemen de anderen dharma wanneer het erop aankomt. Je vraag is subtiel en diep en de zaak weegt zwaar, en daarom kan ik haar niet met zekerheid beantwoorden. Maar het einde van dit geslacht is niet ver meer, want alle Kuru's zijn slaven geworden van hebzucht en verblinding. Wie in een goed geslacht geboren is, wijkt niet van de wegen van de dharma, hoe hard het ongeluk hem ook treft, zoals jij, onze schoondochter, standhoudt. Het past bij je, prinses van Panchala, dat je in zo'n nood nog altijd naar de dharma kijkt. Drona en de anderen hier zijn oud en kennen de dharma, en ze zitten erbij met gebogen hoofd, en hun lichamen zijn leeg. Maar naar mijn oordeel is Yudhishthira de maatstaf in deze vraag. Hij moet zelf zeggen of je gewonnen bent of niet.'

Draupadi klaagde en riep de koningen telkens weer aan, maar ze zeiden geen woord, want ze waren bang voor Duryodhana. De zoon van Dhritarashtra zag hoe al die koningen, zonen en kleinzonen van koningen, zwegen. Hij glimlachte een beetje en zei tegen de dochter van de koning van Panchala: 'Laten we deze vraag aan je mannen overlaten, aan Bhima met zijn grote kracht, aan Arjuna, aan Sahadeva en aan Nakula. Laten zij je antwoorden. Laten ze hier tussen deze eerbiedwaardige mannen, om jou, verklaren dat Yudhishthira hun heer niet is. Laten ze hem allemaal tot leugenaar maken, en dan ben je bevrijd van je slavernij. Of laat de zoon van Dharma het zelf zeggen, hij die in de dharma staat en die is als Indra: of hij je heer is of niet. Kies dan op zijn woord, voor hen of voor ons. Want alle Kaurava's hier in de zaal leven met je

mee in je nood, maar ze zijn edel en ze geven je geen goed antwoord, nu ze zien hoe ongelukkig je mannen zijn.'

Iedereen in de zaal prees luid wat Duryodhana zei. Ze zwaaiden met hun kleden, en de Kaurava's waren opgetogen, maar er klonk ook 'Ach!' De koningen draaiden hun hoofd opzij en keken naar Yudhishthira: wat zou hij zeggen? En wat zou Arjuna zeggen, de zoon van Pandu die in de strijd nog nooit verslagen was, en wat Bhima, en wat de tweeling?

Toen het geroezemoes was verstomd, hief Bhima zijn brede, ronde arm op, die met sandelhout was gezalfd. 'Als Yudhishthira, die de dharma volgt, onze oudste broer, niet de heer van ons geslacht was, dan hadden we dit nooit verdragen. Hij is de heer over onze verdiensten en onze ascese, en ook over ons leven. Als hij zich gewonnen acht, zijn wij ook gewonnen. Anders zou geen sterveling die met zijn voeten over de aarde loopt, hier levend wegkomen na de haren van de prinses van Panchala te hebben aangeraakt. Kijk naar mijn armen, lang en rond als ijzeren staven. Wie ertussen komt, ontsnapt niet meer, zelfs Indra niet, de god van de honderd offers. Maar ik zit vast in de strik van de dharma, ik word tegengehouden door mijn eerbied voor mijn oudste broer, en Arjuna houdt me in bedwang, en daarom doe ik niets verschrikkelijks. Als Yudhishthira me laat gaan, vermorzel ik deze kwaadaardige zonen van Dhritarashtra, met mijn handpalmen als zwaarden.'

'Houd op, Bhima,' zeiden Bhishma, Drona en Vidura. 'Van jou kan men alles verwachten.'

. . .

HOOFDSTUK NEGEN van *Het dobbelspel*, boek 3 van *De Mahabharata opnieuw verteld* door Jan de Vries. Dit hoofdstuk staat op mahabharata.nl/lezen/het-dobbelspel/wie-verloor-u-eerst/, met de verhalen, de personages en de plaatsen erbij. Het volgende hoofdstuk, *Een boot naar de overkant*, staat op mahabharata.nl/lezen/het-dobbelspel/een-boot-naar-de-overkant/. Het hele boek is als PDF en EPUB te downloaden op mahabharata.nl/lezen/het-dobbelspel/. Nederlandse tekst © 2026 Jan de Vries; werkeditie, niet in de handel.